

*JURNALUL BERLINEZ AL NOREI IUGA –
O EGO-GRAFIE SUI GENERIS*

Simona Antofi*

Construcție fluidă, adaptabilă stărilor de spirit ale eului care își (re)gândește, (re)configurează, (re)negociază (și) astfel, prin scris, raporturile sale cu exteriorul, cu sine însuși și cu lumea cărților, jurnalul intim are în spate un eșafodaj teoretic solid, care-i dă fundamentarea științifică necesară și-i justifică aspirațiile, voite sau nu, la statutul de discurs literar aparte. Reținem, dintre elementele ce compun poetica jurnalului intim, așa cum se regăsește aceasta, sintetizată, în *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I¹, doar specificul fragmentar al textelor ce aparțin acestei categorii, pentru relevanța sa în raport cu chestiunea sincerității diaristului și cu profilul scriptural al acestuia. În termenii lui Eugen Simion, fragmentarismul este „o formă glisantă, o fugă de la o formă la alta, o proză subiectivă în care eu vorbește adesea despre sine ca și când ar fi vorba de *altul*, de *el*”².

În ceea ce privește imaginea autorului răsfrântă în textul său, ea se corelează cu o *retorică a sincerității* care dă verosimilitate faptului trăit și insignifianței biograficului atributul amănuntului exemplar, „o retorică productivă, un artificiu care asigură vitalitatea unui gen literar pus mereu în situația de a se justifica”³. Structură autogenerativă, jurnalul intim „nu intră în rezonanță cu alte legi, ci și le creează pe cele proprii” și „își oferă luxul gratuității al unui limbaj și al unei forme”, adică „cea dintâi și minimă condiție a artei”⁴.

În ceea ce privește jurnalul Norei Iuga, structurat în două părți (*Fasanenstrasse 230. O vară la Berlin*, și *Stuttgarter Platz 22*)⁵, redactate la un interval de zece ani, se poate spune că (pseudo)definiția propusă de Simion scriiturii diaristice privite în raport cu autorul său își găsește, aici, echivalentul perfect: „Fantasma pe care o putem vedea în jurnalul intim este aceea a scriitorului care construiește o operă nouă din insignifianța vieții sale fructificând efemerul, inesențialul, mica istorie, trecătoarele fantasmă din existența sa”⁶. Aceasta deoarece Nora Iuga are un cert talent de a intimiza exteriorul. Grila de percepere și de selecție a detaliilor pe care autoficțiunea (involuntară) ce rezultă în urma actului de a scrie le preia din realitatea

* Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

¹ Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

² *Ibidem*, p. 99.

³ *Ibidem*, p. 142.

⁴ Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 184.

⁵ Nora Iuga, *Berlinul meu e un monolog*, București, Editura Cartea Românească, 2010.

⁶ Eugen Simion, *op. cit.*, p. 98.

berlineză este una predominant senzorială. Diarista respiră prin toți porii spațiului, oamenii, timpul care curge parcă altfel în Berlinul ce reprezintă, în prima parte a jurnalului, mirajul occidental devenit accesibil scriitorului estic.

Orașul este, indiscutabil, marea iubire a Norei Iuga. Și pentru că, în spațiul său puternic încărcat afectiv, se consumă o idilă secretă a diaristei, construită ca un dialog al spiritelor afine, din cuvinte, misterioasă din toate celelalte puncte de vedere.

Una dintre temele fundamentale ale primei părți a jurnalului, Berlinul se constituie, pe harta lăuntrică a scriitoarei și a scriiturii, din *imagini disparate*, senzații și stări de spirit, și dintr-o continuă – erotică – luare în posesie a orașului – „prima parte a jurnalului este un exercițiu continuu de îndrăgostire de un oraș polimorf, plin de surprize, în parcurgerea căruia Nora Iuga se lasă ghidată doar de întâmplare, mai întotdeauna una fericită. Berlinul e, aici, o acumulare de imagini aparent disparate, de stări interioare și emoții în care se amestecă aleatoriu crâmpie de realitate, pentru a alcătui fizionomia unui oraș «pe care îl porți înăuntrul tău»⁷. Berlinul acesta pulsează, este viu, pentru că ochiul care-l contemplă își autoproiectează în imaginea din text a orașului așteptările, voluptățile, speranțele, iluziile, abandonul, lecturile. Adică întreg spiritul omului din est. Aproape identificându-se cu făptura diaristei, Berlinul reverberează, în text, pe coordonatele unui spațiu lăuntric în așteptarea miezului intim în jurul căruia să se poată reconfigura „fizionomia unui oraș pe care ți l-ai însușit, pe care ți l-ai construit. Pe care îl porți înăuntrul tău, crește acolo și tu știi că atunci când îți va umple tot spațiul va trebui să-l pui la loc de unde l-ai luat”⁸.

Contactul cu lumea berlineză, sub toate aspectele ei, cu scriitorii români de limbă germană aflați aici – grupul celor originari din Banat – prietenele care-i intermediază și facilitează acomodarea cu o altă comunitate, cu alte coduri sociale și de comportament, pune în discuție chestiunea identității scriitorului român rezident într-o țară străină. Dilemele identitare sunt, însă, puține și nu provoacă cine știe ce cataclisme interioare. Contribuie la această stare de fapt îndelungata familiaritate a Norei Iuga cu limba și cu literatura germană, activitatea ei de traducătoare precum și o imensă disponibilitate de a cunoaște, o poftă de viață și o vitalitate care pun în umbră vârsta scriitoarei octogenare. Deziluziile, dacă apar, sunt repede trecute cu vederea și nici măcar răcirea relațiilor cu unii dintre scriitorii bănățeni nu afectează prea mult vioiciunea de spirit a diaristei.

Cu toate acestea, există momente în care în *interiorul celei mai frumoase fete din lume*⁹ se cuibărește tânjirea după acasă. Și se recompun dulcea lăncezeală

⁷ Iulia Dondorici, *Experiența berlineză a Norei Iuga*, în „Observator cultural”, nr. 564/2011, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Experienta-berlineza-a-Norei-Iuga*articleID_24981-articles_details.html, accesat la data de 12.10.2013.

⁸ Nora Iuga, *op. cit.*, p. 53. În această ordine de idei, merită amintită definiția dată de Mircea Mihăieș *intimității* – „o formă paradoxală a realității”, „ea decupează fragmente de real și le depozitează într-un spațiu al secretului” și simultan, „încarcă textul astfel obținut cu energia propriei dorințe de comunicare” – în *op. cit.*, p. 89.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

balcanică, interesul pentru lucrurile mărunte, coroborate cu preocupări de mică și inofensivă cochetărie. Autodefinindu-se printr-o feminitate de tip estetic, în contrast cu masivitatea și alura masculină a nemțoaicelor, diarista se recunoaște, cu satisfacție, în datele doar de ea perceptibile ale eternului feminin – „Sunt mândră și enigmatică”¹⁰. Alteori, însă, admiră fără rezerve demnitatea și respectul de sine pe care oamenii de aici nu-l pierd odată cu vârsta, ci dimpotrivă: „mă impresionează eroismul bătrânilor, acel orgoliu de a nu se lăsa; octogenarele coafate, fardate, care urcă în autobuz fără să ceară sprijinul nimănui, vrând să-și dovedească lor însele că sunt în stare, că mai pot, că nu se lasă excluse”¹¹. Acesta pare a fi adevăratul spirit al Berlinului, oraș în care cloșarzii coexistă în pace cu doamne octogenare cochete, cu homosexualii în mod firesc integrați lumii occidentale, cu un muzeu al eroticii pe care diarista nu se poate abține să nu-l viziteze: „Vreau să văd femei frumoase și mai ales picante, pentru că aici femeile ori sunt grase, ori seamănă cu bărbații. Vreau să văd curve”¹².

Și tot Berlinului îi aparține trecutul rușinos al nazismului și al lagărelor de concentrare. Diarista vizitează Sachsenhausen în compania lui Pipi, o prietenă evreică, și scrie rânduri zguduitoare despre păcatul de a te fi născut evreu – „Condiția de minoritar poate atinge uneori paroxismul durerii. Ce înseamnă să fii evreu? Ce înseamnă să fii paria, să fii ocolit, să ajungi să te miroși ca să găsești un argument pentru propria ta respingere?”¹³ Caz – limită al condiției de minoritar, evreitatea reverberează dureros în conștiința scriitoarei pentru care Paul Celan ori Herta Müller sunt doar voci ale spiritului întrupat în cuvânt, în afara oricărei determinări etnice, ideologice ori lingvistice.

Spațiu de largă respirație europeană, Berlinul este și unul al creației în libertate. Terapia scrisului, preluată după un celebru model livresc, funcționează și ca principala modalitate de a (se) lua în posesie, de a-și apropria orașul, cu toate componentele lui, dar și ca temporizator ori, dimpotrivă, combustibil spiritual - „ce teribilă terapie îmi aplic eu scriind. Am învățat de la Goethe. Când vrei să scapi de iubire scrii o poezie. Mie îmi trebuie un roman”¹⁴.

Găzduită de Institutul Cultural Român din Berlin, o seară literară specială îi reunește pe toți cei care s-ar putea spune că *s-au repatriat* în Germania cu nostalgia perpetuă a celeilalte patrii: Herta Müller („O bucurie de nedescris, nu numai pentru că ne aducem una alteia acele vechi amintiri, frumoase în hidoșenia lor, ale unui timp revolut, dar mai ales pentru că traducându-i romanele am devenit un fel de surori, nu de sânge, ci de text”¹⁵), Ernest Wichner („Ernest Wichner citește versiunea germană a poeziilor mele în traducerea lui. Ascult vrăjită. Să fie limba germană de vină, să fie finețea traducerii, să fie miracolul de a mă simți deodată

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 20.

¹² *Ibidem*, p. 51.

¹³ *Ibidem*, p. 12–13.

¹⁴ *Ibidem*, p. 33.

¹⁵ *Ibidem*, p. 35.

transpusă în altcineva, seducția travestiului, bucuria de a purta, în sfârșit, un costum cu care să ieși în lume¹⁶), Dana Ranga, Oskar Pastior și alții. Distingându-se prin inflexibilitate morală, Herta Müller transmite prin vocea, ca și prin cărțile ei, o vibrație aproape fizică, o patimă și o forță lăuntrică prin care omul și opera se potențează reciproc. Privirea ei răscolitoare, penetrantă, emoționează și judecă în același timp: „când îi traduc cărțile, simt acolo o mare suferință și compasiune umană, dar și un spirit justițiar care mă neliniștește. Ea nu-și uită niciodată rănilor. Durerea ei e maximă. Oare știe să ierte?”¹⁷

Oraș cultural cosmopolit, Berlinul găzduiește, primitiv, tânără literatură germană scrisă de oameni cu identitate multiplă, pentru care actul de a scrie se emblematizează ca valoare autonomă, dar și ca reper lingvistic-deziderativ: „Scriitorii cuprinși în antologie, majoritatea sub 40 de ani, nu au părinți germani, dar au crescut în Germania, trăiesc și lucrează aici. «Străini în țara lor, considerați germani și totuși *Ausländer*, nu scriu, din această perspectivă, o proză de comunicare între popoare, ci fac cea mai nouă literatură germană, povestesc întâmplările unei țări ce ar putea deveni abia mâine patria lor»¹⁸. Spațiu al tuturor posibilităților, și, totuși, cumva rigid, ferm în contururile sale istorice, culturale și umane, orașul (de)scris și revendicat ca atare prilejuiește și indiscrete mărturisiri cu relevanță metatextuală: „În timp ce scriu mă gândesc la cititorul meu. O să-i placă? O să-l intereseze? O să mă includă printre autorii pe care i-ar putea iubi?”¹⁹ Grijă pentru confortul la lectură al cititorului, teama de a nu converge cu așteptările sale este însoțită de reala și completa bucurie de a scrie. De uimirea în fața forței ontologic-întemeietoare a cuvântului – „Totdeauna am privit scrisul ca pe una din cele mai mari minuni ale lumii. Primul care a șters timpul și distanța și ne-a făcut capabili să retrăim; el e păstrătorul memoriei, ne învie imaginația, ne prelungește prezentul. Citesc. Trupul vibrează. Creierul e fericit”²⁰.

În partea a doua a jurnalului perspectiva asupra Berlinului se modifică semnificativ, „viziunea exterioară, exaltat-romantică” se estompează și își face simțită prezența în text cea *interiorizată, reflexiv-critică*²¹. Nucleul semantic și temele subiacente rămân aceleași, însă, într-adevăr, ceva se modifică. Se accentuează și se problematizează, de pildă, chestiunea identitară abordată când direct, individual, când prin intermediul comunităților etnice aflate în contact prin emisarii lor. Vag amuzată de rigiditatea și de superioritatea invocată de germani, ca atribut al rasei lor, de discrepanța dintre mobilitatea și adaptabilitatea spiritului latin, respectiv convenționalismul social ridicat la rang de cod comportamental aprioric, diarista își permite, acum, să-și ironizeze prietenii: „(...) da, voi, prietenii mei germani, pe care îmi permit să vă

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 66–67.

¹⁸ *Ibidem*, p. 96–97.

¹⁹ *Ibidem*, p. 30.

²⁰ *Ibidem*, p. 111.

²¹ Nora Iuga, *Berlinul e singurul oraș de iubit și de urât până la moarte*, Interviu de un cristian, în „România literară”, nr. 11/2010 disponibil la adresa http://www.romlit.ro/nora_iuga_-_berlinul_e_singurul_oras_de_iubit_si_de_urat_pana_la_moarte, accesat la data de 12.10.2013.

ridiculizez, să vă caricaturizez, fiindcă vă descurcați mai greu prin labirinturile creierului nostru balcanic și-mi place să vă văd derutați, dar la fel de bine știu că micile mele săgeți de hârtie nu va vor atinge niciodată; (...)”²². Din acest unghi, efectul nenociv al unei înjurături neaoșe se combină de minune cu lentilele de contact ale Bucureștiului²³ – marca identitară deschis asumată la nivelul scriiturii și selectată drept componentă intrinsecă a eului diarist.

Și totuși, încă există un Berlin organizat după profilul interior al diaristei, care pune în discuție reciprocitatea relației sale cu orașul, efectul de reciprocă translată a trăsăturilor definitorii. Dacă în prima parte interiorizarea Berlinului și asimilarea lui ca pe un dat – fie și conjunctural – al ființei reprezenta calea directă de acomodare cu noua lume, acum amplasarea celei care (se) contemplă se modifică. Orașul a asimilat și înghițit elementul alogen provenit din est: „Dacă ar fi să compar prima parte a jurnalului meu berlinez, (...), cu cea la care scriu acum, (...), ceea ce nu aș putea decât dacă aș citi partea întâi, dar vă mărturisesc sincer că n-o voi face, fiindcă n-am chef, cred că acolo aș vedea mai mult un Berlin din afara mea, așa cum aici mă văd mai mult pe mine dinăuntru Berlinului”²⁴.

Raportul sine-ceilalți se face simțit și se va acutiza în acest nou Berlin în care scriitorii proveniți din țările de după Cortina de Fier sunt priviți ca niște *animale preistorice*. Necunoașterea sau, după caz, ignorarea codului de comportament cu valoare axiomatică aduce prejudicii de imagine diaristei și atrage interesul și *bunele intenții* de educare – jignitoare, de altfel – ale unei doamne pe ale cărei demersuri diarista reușește să le respingă cu eleganță. În altă parte, Nora Iuga analizează la rece diferențele antropologice de prelucrare prin educație și cultură a înzestrărilor naturale ale națiilor: „Când intri în vorbă cu un elvețian din Zug sau din Lenzburg, chiar și cu un berlinez sau cu un münchenez, întâmplător, ai impresia că umbli printr-un creier fără denivelări și fără cratere, mai neted ca solul lunar, mai neted ca pusta panonică, nu scapără nimic, nu erupe ca la francezi, ca la englezi, (...)”²⁵. Și descrie, cu o bună intuiție a complexității umanului, reversul ascuns al afișatei superiorități germane: „(...) ei au, în ciuda disprețului afișat față de ginta latină (sau tocmai de aceea), un complex ascuns, fiindcă meridionali aiștia brun și temperamental, iuți la minte, mult mai abili și uneori mai rafinați, îi ațâță (...)”²⁶.

Activă și în această a doua parte a jurnalului, dimensiunea senzual-erotică a scriiturii rezonază egolatră cu imaginile percepute tot senzorial ale orașului, conturând o „diagramă afectivă” ce susține ideea apartenenței la o „categorie moral-plastică specifică” și face din această componentă a textului un „produs estetic”²⁷. Iată, de pildă, cum se (re)scrie diarista dând frâu liber imaginației sale

²² *Ibidem*, p. 133.

²³ *Ibidem*, p. 140.

²⁴ *Ibidem*, p. 176.

²⁵ *Ibidem*, p. 189.

²⁶ *Ibidem*, p. 212.

²⁷ Gheorghe Grigurcu, *Un jurnal al Norei Iuga*, în „România literară”, nr. 26/2005, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/un_jurnal_al_norei_iuga, accesat la data de 12.10.2013.

erotizante ce ia în posesie pagina scrisă: „Cum văd un bărbat și o femeie mergând mai apropiați – aștia se trădează și dacă nu le vezi fețele –, încep să mi-i imaginez în pat, în toate pozițiile posibile, ca-n filmele porno, cu cărnurile transpirate pleznind când se lovesc, parcă-s făcuți din aluat (...)”²⁸.

În fine, dimensiunea metadiscursivă întoarce și aici textul asupra sa însuși și îi activează resursele autoreflexive, evidențiind, totodată, importanța jurnallului berlinez al Norei Iuga ca scriitură a eului: textul este o formă de omagiere a orașului-lumină²⁹ ce a reprezentat cea dintâi și marea deschidere spre ceilalți, spre lumea liberă și civilizată - „Așadar Berlinul mi-a dat «lumea». Nimeni nu mi-a dat vreodată mai mult și dacă o să vreau să iau ceva cu mine pe planeta care mi-o fi hărăzită, mi-aș pune în rucsac (...) jurnalul meu berlinez, în care mi-am făcut și eu mica mea provizie de lume”³⁰.

BIBLIOGRAFIE

- Dondorici, Iulia, *Experiența berlineză a Norei Iuga*, în „Observator cultural”, nr. 564/2011, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Experienta-berlineza-a-Norei-Iuga*articleID_24981-articles_details.html, accesat la data de 12.10.2013.
- Iuga, Nora, *Berlinul e singurul oraș de iubit și de urât până la moarte*, Interviu de un cristian, în „România literară”, nr. 11/2010, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/nora_iuga_-_berlinul_e_singurul_oras_de_iubit_si_de_urat_pana_la_moarte, accesat la data de 12.10.2013.
- Iuga, Nora, *Berlinul meu e un monolog*, București, Editura Cartea Românească, 2010.
- Grigurcu, Gheorghe, *Un jurnal al Norei Iuga*, în „România literară”, nr. 26/2005, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/un_jurnal_al_norei_iuga, accesat la data de 12.10.2013
- Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Iași, Editura Polirom, 2005.
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

ABSTRACT

Nora Iuga's diary written in Berlin displays an ego-graphic construction within which the spatial profile of the city – the great love of the author herself – is re-shaped through a discourse that voices the experience of facing the West, the identity and the meaning of the writer's status, her feelings, enthusiasm and life. Thus, the text is punctually redefined according to the ever transforming ego whose identity is mirrored in the writing itself. Used as a compatibility mechanism to reality, 'reading oneself' by means of the feelings experienced by the 'wanderer' in the great city (who, by the way, has Latin blood) means that the text enhances subjective marks defined as basic mechanism of living, also in the real world.

Keywords: Intimate diary, ego' themes, subjectivity, authorial identity, alterity.

²⁸ *Ibidem*, p. 147.

²⁹ *Ibidem*, p. 281.

³⁰ *Ibidem*, p. 282.